

**Университетская библиотека: новая роль в связи с внедрением компьютерных технологий**

**University Library in the Context of use of Computer Technologies**

**Університетська бібліотека: нова роль в зв'язку з впровадженням комп'ютерних технологій**

*Ярошенко Т.А.*

*Научная библиотека Национального Университета "Киево-Могилянская Академия", Киев, Украина*

*Yaroshenko T.A.*

*University of Kiev-Mohyla Academy Library, Kyiv, Ukraine*

*Ярошенко Т.О.*

*Наукова бібліотека Національного Університету "Киево-Могилянська Академія", Київ, Україна*

В докладе не рассматривается идеальная модель библиотеки современного Университета, т.к. таковой просто не существует. Акцентируется на ключевых проблемах этой всегда динамичной структуры, изменениях, которые происходят в библиотеках в связи с внедрением компьютерных технологий. Понимание таких проблем, их глубокий анализ позволит, продуктивно используя зарубежный опыт, сохранить положительные черты наших отечественных университетских библиотек, которые складывались на протяжении многих столетий.

The report doesn't talk about the model of an ideal Library, because it doesn't exist. Our consideration is given for key problems of this always dynamic structure, changes, which take places in the University Libraries in connection with use of computer technologies. Comprehension of such problems, thorough analysis of them will let us use foreign experience productively, and maintain positive features of our native educational Institutions, which were formed during centuries.

У доповіді не йдеться про ідеальну модель бібліотеки сучасного Університету, бо її просто не існує. Акцентується на ключових проблемах цієї завжди динамічної структури, змінах, що відбуваються в бібліотеках Університетів в зв'язку з впровадженням комп'ютерних технологій. Розуміння таких проблем, їх глибокий аналіз дозволить, продуктивно використовуючи закордонний досвід, зберегти позитивні риси наших вітчизняних освітніх інституцій, які склалися протягом багатьох століть.

**"Народ, який думає вперед на один рік - вирощує хліб.  
Народ, який думає вперед на десять років - вирощує сад.  
Народ, який думає вперед на сто років - вирощує молоде покоління..."**

Вища освіта - основа духовного розвитку людини і суспільства. Від якості розбудови її системи залежить інтенсивність відтворення інтелектуального потенціалу народу, його місце в світовій спільноті. Система вищої освіти України сьогодні налічує близько тисячі навчальних закладів, у яких навчається понад 1,5 мільйона студентів. За чисельністю населення з вищою освітою Україна випереджає такі розвинені країни, як Великобританія, Німеччина, Франція. Але безумовним є і той факт, що ні зміст, ні якість навчання ще не задовольняють потреб ні людей, ні суспільства. Тому освіта визнана пріоритетною сферою розвитку суспільства, в країні триває напружена, хоча й спорадична робота по її реформуванню. Пошук нової моделі вищої освіти в Україні пов'язаний з полегшенням доступу до вищої освіти, розширенням її масштабів, створенням умов для безперервного навчання, переходом до багаторівневої підготовки, посиленням фундаменталізації, гуманізації, інформатизації навчання, органічного поєднання освіти і науки, інтеграцією в світовий освітній простір тощо.

Більшість стратегічних завдань сучасного Університету тісно пов'язані з діяльністю Бібліотеки як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека Університету є найважливішою творчою лабораторією, саме від її ресурсів та послуг залежить багато в чому якість та зміст навчання та наукових досліджень.

Чи відповідає сьогодні Університетська бібліотека цілям та завданням реформування вищої освіти? Що і Як потрібно змінити в діяльності університетських бібліотек?

Ідеальної моделі бібліотеки сучасного Університету не існує. Це динамічна структура, яка розвивається, змінює певні функції (У цієї точки зору буде досить багато опонентів, які вважають функції і напрямки діяльності університетської бібліотеки досить сталими, не потребує чималих змін чи переорієнтацій).

Але, візьмемо лише одну проблему - інтеграції науки в освіту. На жаль, довгий час у нас наука була відділена від освіти, за рідким виключенням "науку" творили академічні інституції, Університети ж займалися підготовкою кадрів. Тому основною метою університетської бібліотеки довгий час було сприяння навчальному процесові, в першу чергу - забезпечення студентів підручниками та науковою літературою для цілей освіти.

В усьому світі наука твориться саме в Університетах, цей процес відбувається зараз у вищій школі України, і це не може не вплинути на діяльність бібліотек. Чи готові вони на сьогодні надати науковцю якомога повний доступ до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів? Створити власні? Чи відповідають вже існуючі фонди сучасним інформаційним запитам науковця? Яким чином (змістовно і фінансово) відбувається поповнення фондів сучасною науковою літературою та періодичними виданнями? Технічне забезпечення? Ці та багато інших питань, що виникають у зв'язку з інтеграцією науки в освіту, ще потрібно вирішувати університетським бібліотекам нашої країни.

Головною ж концептуальною проблемою діяльності університетських бібліотек на сучасному етапі є впровадження сучасних інформаційних технологій.

Можна сміливо говорити, про те, що ми живемо в епіцентрі інформаційної революції, яку зараз порівнюють з винаходженням подвижних металевих літер у 15 столітті. Перша революція призвела до появи книгодрукування, що сприяло поширенню грамотності в багатьох країнах і відповідно призвела до радикальних змін у суспільстві. Сучасна революція, в результаті якої за допомогою порівняно недорогого комп'ютеру та телефону стають загальнодоступними безмежні інформаційні ресурси, будуть мати не менш радикальні наслідки для всього людства в цілому. Ім'я цієї революції - Інтернет.

З розвитком глобальної інформаційної мережі Інтернет, з появою нових, "нетрадиційних" (для кого?), джерел інформації, зокрема компакт-дисків, змінюються традиційні уявлення про Бібліотеку як про автономне книгосховище з обмеженим доступом до інформаційних ресурсів. Змінюються традиційні бібліотечні функції та з'являються нові, які обумовлюють нову роль бібліотек в інформаційному просторі - роль виробника електронних ресурсів та інформаційного посередника та провідника в інформаційному просторі. Це дійсно революційні процеси для бібліотечної справи в цілому, і надзвичайно важливі для Університетської Бібліотеки, зокрема.

Не намагаючись бути єдиним і остаточним арбітром у визначенні нової ролі Університетської Бібліотеки, спробую пояснити цю нову роль на прикладі своєї бібліотеки - наукової бібліотеки Національного Університету "Києво-Могилянська Академія".

Коротко наукова бібліотека НаУКМА може бути представлена наступними цифрами. Книжкові фонди складають близько 200 тисяч примірників, з них майже 130 тисяч в активному використанні, інші - резервні. За складом фонди бібліотеки налічують майже 45 тис. примірників підручників, 5 тис. прим. реферативно-довідкової літератури, майже 80 тисяч наукової літератури, 400 назв (15 тис.копій) періодичних видань. Щорічне поповнення фонду складає до 20 тисяч прим. За рік бібліотека обслуговує до 150 тис. відвідувань читачів, яким видається до 300 тис. одиниць зберігання через 6 читальних залів та абонемент. За день до бібліотеки звертається в середньому до 600 читачів.

Відповідно до нових функцій бібліотека НаУКМА в 1997 році розпочала впровадження проекту комп'ютеризації, що передбачає поетапну автоматизацію всіх технологічних циклів, починаючи з комплектування та створення електронного каталогу. За базове обрано програмне забезпечення, що відповідає всім міжнародним стандартам - ALEPH (ExLibris). Розпочато створення електронного каталогу, пошук можливий через читацькі (OPAC) місця в довідковому відділі бібліотеки та через відповідний Веб-сайт на Інтернет, наступними етапами буде впровадження комп'ютеризованої циркуляції літератури (замовлення-бронювання-видача тощо), системи обліку періодики, МБА тощо. Планується встановлення читацьких Інтернет-місць (з системою путівників по бібліотечним, книжковим, інформаційним ресурсам в Інтернет). Домашня сторінка бібліотеки НаУКМА в Інтернет (<http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib/>) за інформативністю визнана однією з кращих серед університетських бібліотек. Бібліотека стала першим українським партнером OCLC.

Важливим елементом бібліотечної діяльності є потужна система Reference Service. Вже сьогодні бібліотека має унікальні довідкові видання, в тому числі на компакт-дисках. Планується переведення в електронну форму найбільш цінних книг з колекції нашої бібліотеки, виробництво компакт-дисків.

В найближчих планах також - отримання доступу до інформаційної мережі STN, баз даних Current Contents та ін., до повнотекстових електронних журналів видавництва AcademicPress, Springer-Verlag, Silver Platter тощо.

У зв'язку з впровадженням проекту автоматизації в бібліотеці відбулися технологічні та структурні зміни, проведено велику роботу по вивченню міжнародного досвіду в галузі каталогізації, предметизації, створенню відкритих інформаційних систем тощо. Проект автоматизації привернув увагу також до таких другорядних, на перший погляд, проблем як створення відкритого доступу і забезпечення збереження фондів (планується впровадження системи CheckPoint), штрихкодуювання носіїв інформації та читацьких квитків та ін.

В Університеті готується концепція впровадження дистанційного навчання, яке зараз широко впроваджується в провідних університетах світу. Бібліотека займатиме в цьому проекті важливу роль

виробника власних інформаційних ресурсів та посередника для користувачів світовими інформаційними ресурсами. .

“Король менеджменту” США Пітер Друкер прогнозує, що в найближчі 30 років традиційні університети перетворяться в заповідники застарілих технологій навчання, а все нове в освіті буде пов’язано з віртуальною системою. І до цього йде: якщо у 1993 році в США було 93 викладачі в системі дистанційного навчання, то у 1997 році - вже 762. Знаходячись вдома, студент може обрати будь-який вид освіти в будь-якому місці земної кулі. Наприклад, лише половина з студентів віртуальної школи бізнесу в Університеті Д’юк (США) живуть в Північній Америці. Іспити, звичайно, проходять в місцях навчання, але можливі і варіанти: так, наприклад, “Відкритий Університет” Великої Британії організував прийом іспитів в амбасадах чи консульствах своєї країни. При подібній організації лекції доступні в режимі он-лайн, деякі Університети комбінують роботу в мережі з розсилкою навчальних матеріалів на компакт-дисках поштою. Тривале користування мережею є досить недешевим, так само як і інтерактивне навчання взагалі. Наприклад, навчання бакалавра в телеуніверситеті Фенікс коштує 33 тисячі доларів (але це лише третина вартості чотирирічного навчання в Йельському Університеті). “Віртуальне навчання” вже сьогодні дозволяє інтенсивно розвивати інтелектуальний потенціал зацікавленим країнам. Так, Уряд Німеччини планує до 2000 року використати на це до 240 мільйонів німецьких марок. Ще 80 мільйонів планується на модернізацію мережі з тим, щоб прискорити швидкість прийому та обробки інформації.

Я розумію, що для бібліотек Університетів України, які в більшості не мають навіть Інтернет-доступу, вищевикладене виглядає як недосяжне майбутнє. Але, нагадаю, що ми живемо в епоху революційних інформаційних перетворень, коли зміни відбуваються надзвичайно швидко. Нагадаю, що з огляду на історію людської цивілізації Інтернет є взагалі новонародженим немовлям (що важать менш ніж 10 років для історії?).

Ми запрошуємо університетські бібліотеки до співпраці в організації Української комп’ютерної мережі університетських бібліотек, і впевнені, що наші бібліотеки зможуть достойно увійти до наступного тисячоліття.